

64-42 - 121/2
11.11.16р.

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Кожана Володимира Віталійовича
«Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне
дослідження», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і
права; історія політичних і правових учень

Детальний аналіз дисертації Кожана В.В. «Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження» дозволяє сформулювати наступні висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність і значущість теми дисертаційного дослідження.

Проблема особистих прав і свобод людини як в рамках теорії держави і права, так, власне і в рамках системи юридичних наук, протягом останніх десятиріч не втрачає своєї актуальності.

Це пов'язано як з особливостями розвитку розуміння прав людини в окремих державах, так і внаслідок діяльності міжнародних правових інституцій, перш за все Європейського суду з прав людини, діяльність якого з точки зору розвитку особистих прав та свобод в рамках застосування та тлумачення ним Європейської конвенції з прав людини важко переоцінити.

Як вказує ч.2 ст.3 Конституції України: «утвердження та забезпечення прав людини є головним обов'язком держави». Саме права людини є тим засобом, який обмежує сваволю держави. І особисті права та свободи людини є ключовим елементом цього захисту, оскільки створюють навколо особи певний «простір свободи», свавільне посягання держави на який категорично заборонене.

Попри численні дослідження проблематики прав та свобод людини, вони все ще потребують досліджень певних аспектів. І в цьому відношенні особисті права та свободи людини можна поставити одними з перших у цій черзі. Нові виклики сучасності, у свою чергу, вимагають оцінювати з точки зору особистих прав принципово нові правові ситуації.

Ось чому здійснюване переосмислення особистих прав та свобод людини - це спроба по-новому подивитися на наявний правовий матеріал.

Актуалізація проблеми особистих прав та свобод людини відбувається також внаслідок проведення в Україні низки правових реформ і переосмислення ролі правоохоронних і судових органів.

Спроба автора дослідити особисті права та свободи людини має комплексний та багатоаспектний характер, автор намагається розглянути та узгодити численні суперечливі позиції, пропонує свій оригінальний погляд.

Про актуальність обраної теми дослідження свідчить і її відповідність науково-дослідній роботі Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» з теми «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні» (державний реєстраційний номер 0112U001217).

Отже, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Кожана В. В. на тему «Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження» є актуальним.

Мету дослідження визначено коректно, науково точно, а завдання дослідження корелюють з метою дослідження, а саме: вирішити теоретичні питання, пов'язані з визначенням поняття особистих прав людини, дослідити його зміст, охарактеризувати елементи та здійснити класифікацію особистих прав людини. **Об'єкт та предмет** відповідають темі дослідження і охоплюються науковою спеціальністю 12.00.01.

Зміст дисертації характеризує місце особистих прав та свобод людини в системі прав людини, характеризує та конкретизує їх. Принципово новим є підхід до обмеження кількості особистих прав правами, які

виступають певними комплексами (або сховищами) що вміщують інші особисті права.

Варто зазначити вдале використання автором дослідження методологічної основи. Йдеться як про використання діалектичного методу, так і таких загальнонаукових методів як методи системного аналізу (структурний, функціональний, факторний, генетичний), цільовий, типологічний, модельний, а також низку спеціально-юридичних методів.

Дисертаційне дослідження пропонує введення нових підходів та уявлень щодо розуміння особистих прав людини, їх складу та змісту.

Практичне значення одержаних результатів.

Основні теоретичні положення дисертації є внеском автора у процес подальшого вдосконалення вітчизняної системи права. Основні положення, висновки і рекомендації дослідження можуть бути застосовані у науково-дослідній роботі, правотворчій діяльності, юридичній практиці, освітній діяльності.

Елементи новизни.

Низка положень, позицій та висновків дисертанта заслуговують на особливу увагу.

Так запропонована автором класифікація етапів розвитку особистих прав (с.24-26, 44) має оригінальний характер: : а) стародавній період розвитку (виникнення уявлень про основні цінності, які охороняються правом); б) античний період (обґрунтування особистих прав людини); в) середньовічний період (спроби визначити природу особистих прав людини); г) новий час (закріплення особистих прав людини на законодавчому рівні); г) сучасний період розвитку.

Оригінальним є і підхід, за яким пропонується історію особистих прав людини простежувати з трьох точок зору: а) з моменту виникнення самих прав; б) з моменту виникнення уявлень про особисті права людини; в) історію закріплення таких прав у нормативних актах (с.44).

Достатньо цікавим є розрізнення автором громадянських, особистих та фізичних прав та встановлення співвідношення між ними (с.52-60) а також співвідношення особистих прав і особистих прав людини (с.60-62).

Особливо слід відзначити детальний аналіз в третьому розділі основоположних особистих прав людини, який на конкретних прикладах та судових рішеннях відображає сформульований автором оригінальний підхід до особистих прав.

Автор справедливо зазначає, що «Особисті права, як певні можливості особи, належать їй від народження та є невід'ємними. Тому правильною для розуміння таких прав є природно-правова концепція праворозуміння. Крізь призму цієї концепції особисті права належні людині незалежно від їх закріплення державою в нормативно-правових актах. Проте відкидати роль нормативного закріплення в розумінні особистих прав все ж не потрібно, адже саме введення прав людини в нормативні документи ставить перед державою обов'язок щодо їх охорони та захисту. Тому нормативне закріплення виступає гарантією можливості реалізації людиною таких прав»(с.63).

Особливо слід підкреслити позитивний характер дослідження автором питання меж та критеріїв допустимості проведення дослідів над людьми. Разом із тим, вважаємо, що це більшою мірою стосується права на приватність, а не права на людську гідність.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.

Основні положення і висновки дисертації знайшли відображення у 12 публікаціях, з яких 5 статей у вітчизняних наукових виданнях, визнаних фаховими з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні, та 6 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

.Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Зміст автореферату є ідентичним до

змісту дисертації і достатньо повно відображає основні положення дослідження.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків. Повний обсяг дисертації становить 229 сторінок, з яких основний текст – 192 сторінки, список використаних джерел – 34 сторінки (343 найменування).

У вступі Кожан В.В. обґрунтовує актуальність теми дисертації, сформульовані мета, методи і задачі досліджень, викладені наукова новизна та практична значимість отриманих результатів.

У першому розділі охарактеризовано проблеми поняття «права людини», їх класифікація, визначено місце особистих прав людини та описано методологію дослідження..

У другому розділі проаналізовано історію становлення прав людини та особистих прав людини, здійснено дослідження підходів до класифікації прав людини, зокрема особистих прав, сформульовано каталог прав людини, які автор пропонує відносити до особистих прав людини.

У третьому розділі проведено аналіз відповідних особистих прав людини, сформульовано проблематику втілення цих прав у відповідних правових нормах. Автором визначено основоположні особисті права людини, до яких віднесено право на життя, право на людську гідність, право на свободу та право на особисту недоторканність.

.Загальні висновки по дисертації відповідають її змісту, конкретно і стисло висвітлюють основні наукові результати.

Загалом можна зазначити, що дисертація є закінченою науковою роботою, в якій отримані нові наукові результати, що мають теоретичну та практичну цінність.

Водночас, у науковій роботі Кожана В.В. окремі положення мають дискусійний характер або потребують додаткового обґрунтування, зокрема:

1. На нашу думку спірним є твердження щодо того, що моментом початку життя «потрібно вважати не момент народження, а момент зачаття»

на тій основі, що «вже тоді сформована зигота виступає потенційною людиною» (с.98-103). Так само видається помилковим запропоноване автором закріплення в ст. 281 Цивільного кодексу України положення «Життя людини охороняється з 14-го дня після моменту зачаття», а так само на основі цього заборону проведення абортів після 14 днів з моменту зачаття.

Вважаємо, що було б доцільно розглянути більш детально і позицію дослідників, які вважають такий підхід щодо визначення моменту настання особистих прав людини помилковим.

2. Хоча автор цілком справедливо визначає систему репродуктивних прав як аспект права на життя. Однак, навряд чи можна погодитися з позицією автора щодо пропозиції законодавчо «заборонити аборт та закріпити за ембріоном певний правовий статус, оскільки таке ставлення цілком відповідатиме визначеному місцю життя як найвищої соціальної цінності».

Серед низки причин однією з них можна назвати те, що ембріон не може існувати самостійно поза тілом матері. В цьому випадку, виникає конфлікт між правом матері на приватність (розпоряджатися власним тілом) і гаданим правом ембріона, який ще не існує як об'єкт правовідносин (див. справу Верховного суду США «Роу проти Вейда»).

3. Не можна погодитися з позицією автора щодо того, що «твердження про існування права на смерть не має сенсу, адже воно заперечує право на життя, яке покладено в основу правової охорони. Тому, зважаючи на перевагу права на життя над правом на смерть, можна стверджувати про нежиттєздатність теорії права на смерть» (с.112). Більш точно сказати, як це вказав Європейський суд з прав людини, що право на смерть не включає в себе право на життя. Однак, це не означає, що таке право не існує.

Дискусійним є твердження щодо помилковості «розглядати самогубство та евтаназію як види розпорядження життям» (с.127), посилаючись на їхній негативний характер та суспільний осуд, так само як

позиція щодо того, що «вони посягають на життя як суспільну цінність». Як видається і самогубство і евтаназія виступають як можливість дієздатної особи припинити своє біологічне існування. В цьому відношенні, вони хоча й виходять за межі права на життя, однак навряд чи є обґрунтованим забороняти дієздатній особі припинити своє життя. Більше того, якщо говорити не лише про осіб, які досягли віку повної дієздатності, видатний діяч і письменник Януш Корчак в книзі «Як любити дитину» серед трьох основних прав дитини згадує право дитини на смерть.

4. Не можна погодитися з твердженням автора щодо помилковості закріплення в Конституції «права на повагу до людської гідності», а не «права на гідність» чи «права на повагу до гідності» (с.158-161, 182).

Тут йдеться саме про протиставлення особистої гідності, стан якої залежить від позитивних чи негативних вчинків відповідної людини і її сприйняття суспільством і гідності людини, яка належить особі від моменту народження, незалежно від її вчинків.

5. Не можна погодитися з позицією автора щодо віднесення права на життя до позитивного. Адже традиційно право на життя розглядалося як право на непосагання на життя, тобто як негативне право. Тоді як позитивні права передбачають відповідні зусилля держави для його реалізації, наприклад, право на освіту. Разом із тим, в практиці Європейського суду з прав людини простежується тенденція до розуміння особистих прав та свобод як таких, які мають як негативний аспект – заборона державі втручатися в це право чи свободу, так і позитивний і позитивний аспект – передбачаючи, наприклад, щодо права на життя чи свободи від катувань обов'язок держави провести невідкладне, належне та ефективне розслідування повідомлень про такі порушення прав людини.

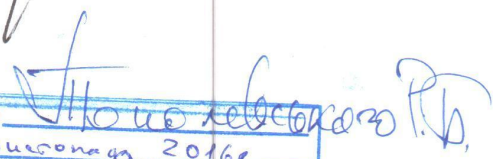
Проте вказані зауваження стосуються лише окремих положень дисертаційного дослідження, а тому не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку роботи, не знижують рівня дисертаційного дослідження і не перешкоджають оцінити його як завершену наукову працю.

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Кожана Володимира Віталійовича «Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження» є завершеною науковою працею, яка за важливістю та обсягом змісту дослідження має значення для теорії держави і права та юриспруденції в цілому і відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Доцент кафедри
теорії та історії держави і права
конституційного та міжнародного права
Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Р.Б. Тополевський

Підпис
10 лютого 2016р.
ЗАСВІДЧУЮ НАЧАЛЬНИК ВКЗ
ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

